

ÇORBACI

mandanlarına verildi. 54. ağa bölüğünün çorbacısına tâlimhâ necibâşî, 42. bölüğün çorbacısına ise avcîbaşı denirdi.

Aslında her iki ocağın orta ve büyük kumandanlarına yayabaşı veya serpiyâdegân, ağa bölüklerinin çorbacılarına ise bölükbaşı adı verildi. Kıdemli orta kumandanlarına başyayabaşı, kıdemli büyük kumandanlarına ise başbölükbaşı denirdi. Rütbece daha aşağıdaki bölük zâbitlerine cemaat ortalarında oda ket-hüdâsî, ağa bölüklerinde ise odabaşı unvanları verildi. Çorbacılığa neferlikten kademe kademe yükselerek ulaşıldı. Terfi eden çorbacılar ocağın daha yüksek kumandanlıklarına tayin edilirler, hatta yeniçeri ağalığına kadar yükseltilirlerdi.

Çorbacılar kumandaları altındaki orta veya bölüğün her türlü işinden sorumluydu. Askerle doğrudan temas etmelerinden dolayı ocağın yüksek rütbeli zâbitleri kendilerinden çekinirlerdi. Çünkü çorbacılar bir anlaşmazlık halinde yeniçerileri isyana teşvik edebilirlerdi. Küçük suçların cezası bölük içinde onlar tarafından verilirken büyük suçlar yeniçeri ağasının başkanlığında toplanan ağa

divanına havale edilirdi. Yardımcılarına çorbacı yamağı denilen çorbacılar bölük içindeki vazifelerinden başka dış hizmetlerde de kullanılırlardı. Bazıları devşirme memuru veya inzibatı sağlamak için subaşı olarak istihdam edilirken bazıları da İstanbul'da Yemiş İskeleyi'ndeki Çardak koluğunda gümrük memurluğu yapardı. Sefere atla katılan çorbacıların bir başka görevi de sefer sırasında hasta ve yaralı askerleri deve üzerinde yapılmış mahfil gibi seyyar vasıtalarla geriye nakletmekti. Üç ayda bir verilen yeniçeri ulûfelerinin neferlere dağıtımını da yine çorbacılar sağlar, o sırada mevcut bulunmayan askerin maaşını ise saklar ve daha sonra sahibine iletirdi. Çorbacılar bölük veya ortalarında bulunmadıkları sırada kendilerine oda-başılar vekâlet ederdi.

XVII. yüzyılda İstanbul ağasının emri altındaki Acemi Ocağı çorbacılarının yevmiyesi 18 akçe civarındaydı (*Eyyûbî Efendi Kânunnâmesi*, vr. 19^b). Acemi Ocağı çorbacılarından otuz birincisi yani sonuncu bölüğün çorbacısı aynı zamanda ocağın kâtibiydi. Bu ocak çorbacılarının en eskisine başyayabaşı veya başçorbacı denirdi ve bu kişi Gelibolu Acemi Ocağı'nın ağalığını yapardı. Acemi Ocağı çorbacıları terfi ederlerse timarlı sipahi veya Yeniçeri Ocağı yayabaşısı olurlardı.

Çorbacılar başlarına kemhadan yapılmış "çorbacı keçesi" veya "çorbacı üsküfü" denilen altı dar üstü geniş börk giyerlerdi. Yayabaşı keçesi olarak da anılan bu serpuşun kenarları sırmalı olup üzerinde bir sorguç bulunurdu. Daha makbul olan yayabaşılardan sorgucu tur-na tüyünden, bölükbaşılardan ise balıkçıl tüyündendi. Çorbacıların başlarına giydikleri serpuşa "kalafat" da denirdi. Sırtlarına kırmızı çuhadan yapılmış cübbe, ince mintan, bacaklarına şalvar, ayaklarına da sarı mest pabuç giyerler, bellerine ise şal kuşak sararlardı.

Ocak nizamının bozulmasından sonra yeniçeriler arasına yabancılar karışınca bunlara da çorbacı denilmiştir. Bu unvan yakın zamanlara kadar gayri müslim zengin tüccarlarla köy muhtarlarına da verilmiştir. XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren Bulgaristan'da ticaret ve tefecilik yapanlara da çorbacı denmiş, hatta bu kelime Bulgarca'da yüksek bir rütbe karşılığı olarak da kullanılmıştır.

Yeniçeri Ocağı'nın ilgası arefesinde çorbacı tabiri yerini "orta ağası"na bırak-

mış, 1826'da ise tamamen tarihe karışmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 31, s. 212; nr. 80, s. 259; *Kavânî-nî Yenîçeriyân*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2068, tür. yer.; *Eyyûbî Efendi Kânunnâmesi*, İÜ Ktp., TY, nr. 734, vr. 15^{a-b}, 16^b, 17^a, 19^{a-b}, 20^a; Şeyhî, *Vekâyü'l-fuzalâ*, II-III, 48, 437; Subhî, *Târih*, vr. 33^a; İzzî, *Târih*, İstanbul 1199, vr. 275^b; Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğunun Askerî Vaziyeti*, s. 80-81; d'Ohsson, *Tableau général*, VII, 310 vd.; Ahmed Cevad, *Târîh-i Askerî-i Osmânî*, İstanbul 1297, I, 25-26, 53, 74, 123-124; Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Teşkilât ve Kıyâfet-i Askeriyyesi*, İstanbul 1325, I, 3, 4, 54; Mustafa Nuri Paşa, *Netâicü'l-vukûât*, İstanbul 1327, I, 142; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 224, 234-235; a.m.f., "Çorbacı", *İA*, III, 440-441; a.m.f., "Çorbacı", *Eİ²* (Fr.), II, 62-63; Pakalın, I, 380-381; *TA*, XII, 113; "Çorbacı", *İst.A*, VIII, 4098-4099.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

ÇORLULU ALİ PAŞA

(ö. 1123/1711)

Silâhdar, Osmanlı sadrazamı.

Muhtemelen 1670 yılı civarında doğdu. Çorlu'da yerleşmiş bir çiftçi ailesinin oğludur. II. Ahmed devri (1691-1695) ricâlerinden Kapıcıbaşı Türkmen Kara Bayram Ağa'nın evlâtlığı olarak önce Galata Sarayı'na, daha sonra Enderûn-ı Hümayûn'daki Seferli Koğuşu'na, buradan da Hâne-i Hâssa'ya yerleştirildi. Şubat 1699 tarihinde rikâbdarlık hizmetinde bulunuyordu. Sadrazam Amcazâde Hüseyin Paşa'dan bizzat silâhdarlığı rica etti ve 15 Ekim 1700 tarihinde bu memuriyete tayin edildi.

Seferli Koğuşu'nda bulunduğu sırada Enderûn'da tasarladığı ıslahatı gerçekleştiremedi. Ancak silâhdar olunca bu arzusunun yerine getirerek silâhdarlığı Sarây-ı Hümayûn'da daha üst derecede bir memuriyet haline koydu ve padişah ile sadrazam arasındaki haberleşmenin silâhdarlık makamı vasıtasıyla yerine getirilmesini ve Dârüssaâde'den başka Bâbüssaâde ile Enderûn-ı Hümayûn'a ait bütün işlerin de silâhdar ağa nezaretinde yapılmasını sağladı. Fakat onun bu başarıları çok geçmeden birbirleriyle nüfuz yarışında olan Sadrazam Râmi Mehmed Paşa ile Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin dikkatini çekti ve II. Mustafa'nın fazlaca yakınlık duyduğu, hatta kızı Emine Sultan'a aday gösterdiği Silâhdar Ali Ağa'yı kendileri için tehlikeli görerek saraydan uzaklaştırmayı kararlaştırdılar. Nihayet İstanbul'daki cebeci ayaklanması sırasında Ali Ağa daha

Çorbacı (Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Teşkilât ve Kıyâfet-i Askeriyyesi*, İÜ Ktp., TY, nr. 9391, ek tablo, resim 7) ve Cebelhâne Çorbacısı (Jean Brindesi, *Les Anciens Costumes Musée des costumes trucs de Constantinople*, Paris 1855, levha XIV)

önemli işler verilmek bahanesiyle Temmuz 1703'te vezirlik rütbesiyle saraydan uzaklaştırıldı. Ancak Edirne Vak'ası dolayısıyla Edirne'ye gelen âsiler, hakkında kötü bir karar almadıkları için bu bâdireden kurtuldu ve III. Ahmed'in tahata geçmesinden sonra üçüncü vezir olarak Edirne'de kaldı. Diğer taraftan Edirne kaymakamı sıfatıyla Şeyhülislâm Feyzullah Efendi ile çocuklarının mallarını tesbit ve 10 Eylül 1703 tarihinde de Edirne'deki saray mensupları ile bunların ağırlıklarını toplayıp İstanbul'a nakletmekle görevlendirildi. 22 Ekim 1703'te ise Halep valiliğine tayin edilmek üzere İstanbul'a çağrıldı.

Ali Paşa İstanbul'a geldiği zaman Halep valiliğinden vazgeçilerek Kubbealtı'nda beşinci vezirlikle görevlendirildi; aynı zamanda Enişte Hasan Paşa'nın yerine 1703 Kasım ayı sonlarında rikâb-ı hümayun kaymakamı oldu. Kalaylıkoz Ahmed Paşa'nın sadâreti sırasında gözden düşerek 8 Ekim 1704'te Trablusşam valiliğiyle İstanbul'dan uzaklaştırıldıysa da sadrazamın azli üzerine aralık sonlarında dördüncü vezirlikle tekrar Kubbealtı'na çağrıldı; Teke (Antalya) sancağı *has** olarak kendisine verildi. Mayıs 1705 yılında ikinci defa rikâb kaymakamı olan Çorlulu Ali Paşa nihayet 3 Mayıs 1706 günü üçüncü vezirlikten Baltacı Mehmed Paşa'nın yerine sadârete getirildi; 1708'de de yedi yıldan beri nişanlı bulunduğu II. Mustafa'nın kızı Emine Sultan'la evlendi.

Ali Paşa devlet işlerinde tecrübeli bir vezir olarak önce imparatorluğun malî işlerini düzene sokmaya, gelir ve gideri denk getirmek için tasarruf yapmaya çalıştı ve bu arada saray masraflarını

kontrol altına almak istedi. Tersane ve donanmaya önem vererek gemilerin sayısını arttırdı. İngiltere'den satın alınmakta olan gemilere mahsus büyük çapa demirlerini ve bazı topları İstanbul'da döktürdü. Askerî ocaklardaki suistimalleri kaldırmak için faaliyet gösterdi. Sadâreti döneminde, 1700 tarihli İstanbul Antlaşması'yla tatmin olmayan Rusya'nın kuzey sınırlarındaki faaliyetleriyle Avusturya İmparatorluğu'nun baskısına mâruz kalan Macar asilzâdelerinin Türkiye'den yardım istemeleri en önemli mesele olarak ortaya çıktı. Bu sebeple Ali Paşa Avrupa'nın kuzeyinde cereyan etmekte olan İsveç-Rusya savaşıyla yakından ilgilendi ve bu mücadelede İsveç Kralı XII. Şarlı'a karşı önceleri büyük yakınlık gösterdi. Bender Muhafızı Yûsuf Paşa vasıtasıyla Kırım hanlarından yardım geleceği vaadinde bulunarak onu savaşa teşvik etti. Ali Paşa'nın gayesi İsveç karşısında Rusya'yı mümkün olduğu kadar yormak, daha sonra da meydana gelebilecek bir Osmanlı - Rus mücadelesinden galip çıkmaktı. Ancak III. Ahmed bu durumu tasvip etmedi ve Rusya'ya karşı uygulanan siyasetin aradaki anlaşmaya aykırı olduğunu belirtti. Bir müddet sonra XII. Şarlı'nın Poltava'da yenilmesi ve bunun sonucunda Osmanlı Devleti'ne yaptığı baskı, rakiplerinin ve bilhassa İznikli Silâhdar Ali Ağa ile Paşmakçızâde Seyyid Ali Efendi'nin aleyhinde bulunmalarına ve diğer taraftan İsveç temsilcisi Poniatovski'nin Ruslar'dan rüşvet aldığı yolunda kendisini suçlamasına yol açtı. Bunun üzerine III. Ahmed Ali Paşa'yı sadâretten azletti (15 Haziran 1710), bir gün sonra da Kefe eyaletine gönderdi. Tuna üzerinde Tolcî'dan İsmâil kasabasına geçeceği sırada tevkiî emredildiği için yoldan geri çevrildi. Edirne'ye gelince kapısı halkı dağıtılarak Gelibolu'ya götürüldü, buradan bir çekdiri ile Midilli'ye yollandı. Vaktiyle meşihat makamından azlettirip Sinop'a sürdüğü baş düşmanı Şeyhülislâm Paşmakçızâde Seyyid Ali Efendi'nin fetvası ve padişahın Aralık 1711 tarihli fermanı ile 16 Zilkade 1123'te (26 Aralık 1711) idam edildi. Başlı İstanbul'a getirilerek teşhir edildikten sonra Divanyolu'nda yaptırdığı caminin hazîresine defnolundu.

Ali Paşa hayrat sahibi, zeki, vakur, açık sözlü bir vezirdi. Fakat mânevî babası Kara Bayram Ağa'yı katleden Firârî Hasan Paşa'yı öldürtüp intikam alacak kadar da kindar bir insandı. Kaptanııderyâ Kel Ahmed Paşa kızı olan torunudur. Soyu günümüze kadar gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Silâhdar, *Nusretnâme*, II/1, s. 10, 160; II/2, s. 188, 196, 201, 206, 215, 219, 221, 229, 236, 243-244, 260, 281; Râşid, *Târih*, II, 529, 546, 573; III, 40-41, 92, 145, 166-167, 195, 206-208, 212-215, 226-229, 243, 253, 258, 267, 323, 326; Dilâver Ağazâde Ömer, *Zeyl-i Hadîkatü'l-vüzerâ*, Freiburg 1969, s. 10-12; Atâ Bey, *Târih*, I, 161-162; II, 76-77; Dânişmend, *Kronoloji*, IV, 472; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 286-290; TA, II, 90; Reşad Ekrem Koçu, "Ali Paşa", *İA*, I, 326-327.

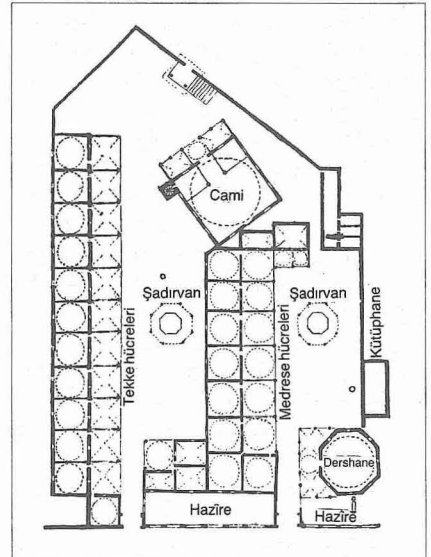
MÜNİR AKTEPE

ÇORLULU ALİ PAŞA KÜLLİYESİ

İstanbul'da
klasik Osmanlı üslûbunun
son temsilcilerinden bir külliye.

Cami, tekke, medrese (dârülhadis), kütüphane, hazîre ve meşrutalardan oluşan külliye, il merkezinin kaynaklarda İrgatpazarı / Esirpazarı / Makasçılar, günümüzde ise Çarşıkapı olarak anılan mevkiinde ve eski Simkeşhane binasının yerinde 1707-1709 yılları arasında kurulmuştur. Bânisi, II. Mustafa'nın damadı ve III. Ahmed'in sadrazamlarından olan Çorlulu Ali Paşa'dır (ö. 1711). İlk önce aynı zamanda tekkenin tevhidhânesi olarak kullanıldığı anlaşılan cami, bir yıl sonra da diğer bölümler inşa edilmiştir. Külliye meydana getiren binaların zaman içinde birtakım onarımlar geçirmiş olmalarına rağmen büyük ölçüde orijinal şekilleriyle günümüze ulaştıkları görül-

Çorlulu Ali Paşa Külliyesi'nin planı (İs.A. VIII, 4107)

Çorlulu Ali Paşa'nın kendi adıyla anılan külliyesinin hazîresindeki mezar taşı - İstanbul